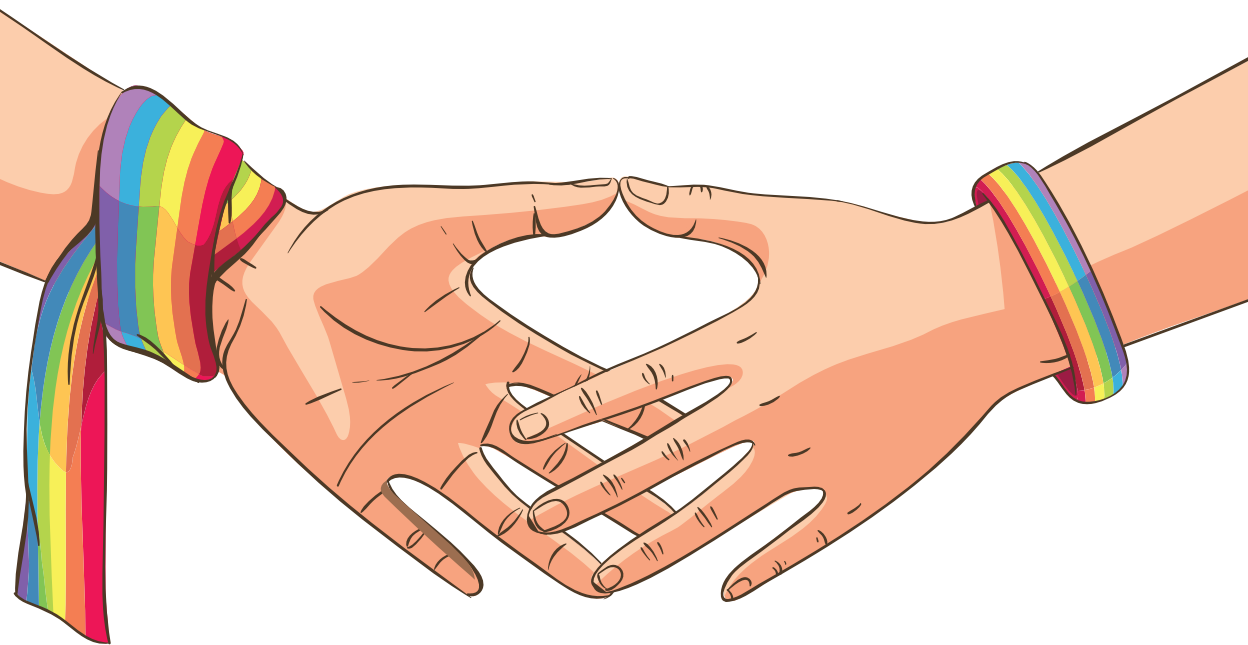

PREDSTAVLJANJE LGBTI+ PRAVA U PARLAMENTIMA:

Vodič za poslanike i poslanice

Edicija *Ljudska prava*
Publikacija broj 90
Sarajevski otvoreni centar

Naslov: Predstavljanje LGBTI+ prava u parlamentima: Vodič za poslanike i poslanice

Autor: Nikola Čvoro

Urednik: Darko Pandurević

Lektura: Klaudija Mlakić Vuković

Prelom i dizajn: Nađa Čengić

Izdavač: Sarajevski otvoreni centar

Za izdavača: Emina Bošnjak

© Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno informisanje izdavača na office@soc.ba i saglasnost izdavača. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost njenih autora_ica.

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

 **SARAJEVSKI
OTVORENI
CENTAR**

Publikacija je izrađena uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Sarajevskog otvorenog centra i nužno ne odražava stavove USAID-a niti Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

**Predstavljanje LGBTI+ prava
u parlamentima:
Vodič za poslanike i poslanice**

Sarajevo, 2023.

SADRŽAJ:

Uvod	3
O LGBTI+ osobama i identitetima	5
Ljudska prava LGBTI+ osoba u Evropi	6
Trendovi i prakse vezane za ljudska prava LGBTI+ osoba	12
Trenutno stanje ljudskih prava LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini	14
Mitovi i problemi s kojima se LGBTI+ osobe susreću	16
Preporuke za parlamentarce_ke	24
Literatura	29
O autoru	30
O Sarajevskom otvorenom centru	31
Spisak srodnih publikacija iz edicije „Ljudska prava“	32

LGBTI+ osobe imaju pravo na poštovanje, dostojanstvo i jednakost pred zakonom. Međutim, mnoge LGBTI+ osobe se suočavaju s diskriminacijom, nasiljem i kršenjem ljudskih prava zbog svoje seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izraza ili polnih karakteristika.

LGBTI+ osobe nisu zakonski ravnopravne s heteroseksualnim cisrodni¹ osobama u BiH. Istopolni seksualni odnosi nisu krivično kažnjivi u Republici Srpskoj od 1998. godine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine od 1996. godine. Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Takođe, postoji zakonska obaveza da se uskladi zakonodavstvo i politike s evropskim standardima u oblasti ljudskih prava, uključujući i prava LGBTI+ osoba.

Istopolna partnerstava nisu priznata na entitetskim nivoima, što znači da istopolni parovi nemaju pristup istim pravnim zaštitama i socijalnim pravima kao parovi različitog pola. Trenutni pravni propisi u Bosni i Hercegovini ne pružaju jasnu sliku o tome da li pravna promjena oznake pola zahtijeva „potpuno“ ili „djelimično“ (medicinsko) prilagođavanje pola. Zbog toga je neophodno da Bosna i Hercegovina, njeni entiteti i Brčko distrikt usvoje zakone i druge propise koji će na sistematski i sveobuhvatan način regulisati proceduru promjene oznake pola u ličnim dokumentima i jedinstvenog matičnog broja na osnovu vlastitog zahtjeva trans osobe i prava na samoodređenje, bez zahtjeva za prethodnom bilo kakvom medicinskom intervencijom.

To implicira potrebu da se jasno definiše zakonom ili podzakonskim aktom u entitetima i Distriktu šta jeste promjena pola koju je izvršila zdravstvena ustanova, šta čini medicinsku dokumentaciju kojom se dokazuje prilagođavanje pola, te koja nadležna zdravstvena ustanova vrši tumačenje dokumentacije. Takođe, život u drugom rodnom identitetu treba prepoznati kao osnov za upravne postupke promjene pola.

Stoga, položaj LGBTI+ osoba pred zakonom u BiH je daleko od zadovoljavajućeg i zahtijeva dalje reforme i usklađivanje s međunarodnim standardima ljudskih prava.

Istorija LGBTI+ zajednice u BiH je istorija borbe za priznanje i poštovanje. Prvi korak je bio uklanjanje izraza „protuprirodni blud / istopolni odnosi“ iz zakonodavstva u Federaciji BiH 1996. godine i u Republici Srpskoj 1998. godine. Drugi korak je bio usvajanje Zakona o ravnopravnosti polova iz 2003. godine koji promovise i štiti jednakost polova, osigurava jednake mogućnosti i jednak tretman za sve, bez obzira na pol, u svim sferama društva, bilo javnim

ili privatnim. Takođe, reguliše zaštitu od diskriminacije na osnovu pola i seksualne orijentacije. Zakon jasno navodi da su muškarci i žene ravnopravni u svim segmentima društva. Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini usvojen je 2009. godine². Ovim zakonom se uspostavlja okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim licima u Bosni i Hercegovini i uređuje sistem zaštite od diskriminacije.

Diskriminacija je, prema ovom zakonu, svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovima prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i pola, polnog izražavanja ili orijentacije. Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima.

Međutim, LGBTI+ zajednica se i dalje suočava s velikim izazovima u društvu koje je uglavnom konzervativno, nacionalističko³ i religiozno⁴. LGBTI+ osobe često doživljavaju mržnju, nasilje i prijetnje od pojedinaca_ki, grupa ili institucija koje ne prihvataju njihovo postojanje i različitost. LGBTI+ aktivisti_kinje i organizacije se trude da podignu svijest, pruže podršku i zagovaraju promjene koje bi poboljšale položaj LGBTI+ osoba u BiH.

Jedan od najvažnijih događaja u istoriji LGBTI+ zajednice u BiH je bila prva Povorka ponosa koja je održana u Sarajevu 8. septembra 2019. godine, pod sloganom „Ima izać“. Tada su LGBTI+ osobe javno i masovno pokazale svoj ponos i solidarnost u glavnom gradu BiH, uz podršku građana_ki, političara_ki, umjetnika_ca, medija i međunarodne zajednice. To je bio veliki uspjeh i korak naprijed za LGBTI+ pokret u BiH, ali i poziv na dalju akciju za ostvarivanje punih prava i sloboda LGBTI+ osoba u BiH.

O LGBTI+ OSOBAMA I IDENTITETIMA

Akronim LGBTI+ koristi se za predstavljanje širokog spektra seksualnosti i rodni identiteta. LGBTI+ osobe su osobe koje imaju različitu seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje ili polne karakteristike od većine ljudi u društvu.

Seksualna orijentacija je trajna emocionalna, romantična ili seksualna privlačnost prema drugim osobama. Lezbejke i gejevi su osobe koje privlači isti pol, biseksualne su osobe koje privlače oba pola.

Aseksualne osobe su one koje doživljavaju malo ili nimalo seksualne privlačnosti prema drugima. Seksualna privlačnost, u osnovnim terminima, znači da smatrate određenu osobu seksualno privlačnom i želite da imate seks s njom. Aseksualne osobe obično ne doživljavaju seksualnu privlačnost ili ne žele da se upuste u seksualne odnose s drugim ljudima. Biti aseksualan znači različite stvari za različite ljude. Neki ljudi mogu doživjeti seksualnu privlačnost samo u vrlo ograničenim okolnostima.

Rodni identitet je unutrašnji osjećaj pripadnosti određenom rodu, koji može biti muški, ženski, nijedan ili neki drugi. Rodno izražavanje je način na koji osoba pokazuje svoj rodni identitet kroz odjeću, govor, ponašanje ili druge znakove. Transrodne osobe imaju rodni identitet ili rodni izraz različit od onog koji im je dodijeljen pri rođenju.

Interpolne osobe imaju fizičke ili genetske karakteristike koje nisu tipično muške ili ženske. To može uključivati varijacije u polnim organima, hormonima ili hromosomima. Interpolnost nije isto što i transrodnost, jer se ne odnosi na rodni identitet ili rodni izraz.

Nebinarna osoba je osoba čiji rodni identitet nije isključivo muški ili ženski. Ove osobe mogu izražavati kombinaciju muškosti i ženstvenosti, ili nijedno. Nebinarne osobe se mogu identifikovati kao osobe koje imaju preklapane ili nedefinisane linije između rodni identiteta; koje se kreću između rodova ili imaju promjenljiv rodni identitet (rodnofluidne); ili koje su trećeg roda ili ostalih rodova. Rodni identitet je odvojen od seksualne ili romantične orijentacije.

LJUDSKA PRAVA LGBTIQ+ OSOBA U EVROPI

Evropske politike i izvori prava u vezi s ljudskim pravima LGBTIQ+ osoba su raznovrsni i složeni. Na evropskom nivou postoje tri glavna aktera koji se bave ovom temom: Evropska unija (EU), Savjet Evrope i Evropski sud za ljudska prava (ESLJP). k – k

EU je usvojila Strategiju o ravnopravnosti LGBTIQ+ osoba 2020.–2025. koja ima za cilj da obezbijedi da LGBTIQ+ osobe budu sigurne, ravnopravne i poštovane u EU. Ova strategija se zasniva na pravnim osnovima koje EU ima za zaštitu ljudskih prava i borbu protiv diskriminacije, kao što su Povelja o osnovnim pravima EU, Član 21. Ugovora o funkcionisanju EU i Direktiva o jednakom tretmanu bez obzira na rasu ili etničko porijeklo. Cilj strategije je da obezbijedi da LGBTIQ+ osobe budu sigurne, ravnopravne i poštovane u EU, kao i da se pojača uloga EU kao globalnog lidera u promociji i zaštiti ljudskih prava LGBTIQ+ osoba. Strategija se zasniva na četiri glavna stuba koji obuhvataju niz ciljanih akcija koje treba ostvariti do 2025. godine:

Suzbijanje diskriminacije fokusira se na jačanje pravnog okvira EU za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, kao i na poboljšanje pristupa pravdi i jednakosti za LGBTIQ+ osobe u različitim oblastima života, kao što su zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvo, roditeljstvo i sloboda kretanja.

Osiguravanje bezbjednosti bavi se prevencijom i suzbijanjem nasilja, zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTIQ+ osobama, kao i zaštitom žrtava i svjedoka. Takođe se bavi podrškom LGBTIQ+ osobama koje traže azil ili su izbjeglice u EU.

Izgradnja inkluzivnih društava odnosi se na promovisanje društvenog prihvatanja i poštovanja različitosti LGBTIQ+ osoba, kao i na jačanje njihovog učešća i vidljivosti u javnom životu. Takođe se odnosi na podršku specifičnim potrebama različitih grupa unutar LGBTIQ+ zajednice, kao što su trans, nebinaerne i interpolne osobe.

Vođstvo u pozivu na jednakost LGBTIQ+ osoba širom svijeta tiče se unapređenja ljudskih prava LGBTIQ+ osoba u međunarodnim organizacijama, bilateralnim odnosima i razvojnoj saradnji. Takođe se tiče podrške civilnom društvu i aktivistima_kinjama koji_e se bore za LGBTIQ+ prava u zemljama gdje su ona ugrožena ili nepostojeća.

Međutim, EU još uvijek nema jedinstvenu direktivu o nediskriminaciji koja bi obuhvatila sve osnove diskriminacije, uključujući seksualnu orijentaciju, rodni

identitet i karakteristike pola.

Savjet Evrope je usvojio Rezoluciju 2303 (2019. godine) o diskriminaciji LGBTI+ osoba u Evropi koja poziva države članice da preduzmu mjere za promociju i zaštitu ljudskih prava LGBTI+ osoba u skladu s međunarodnim standardima. Ova rezolucija se zasniva na pravnim obavezama koje države članice imaju prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (EKLJP), Evropskoj socijalnoj povelji (ESP) i Konvenciji o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulskoj konvenciji).

EU se obavezala na zaštitu ljudskih prava i borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Ovo se zasniva na Povelji o osnovnim pravima i drugim zakonima EU. Donosioci i donositeljke odluka u Bosni i Hercegovini trebali_e bi razmotriti usklađivanje domaćih zakona i praksi s ovim standardima. Rezolucija 2303 Savjeta Evrope poziva države članice (uključujući i Bosnu i Hercegovinu) na promociju i zaštitu ljudskih prava LGBTI+ osoba u skladu s međunarodnim standardima. Ključni_e akteri_ke u BiH trebali_e bi da razmotre kako da implementiraju preporuke iz ove rezolucije. Takođe je važno preduzeti mjere za prevenciju i suzbijanje nasilja, zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTI+ osobama. Promocija društvenog prihvatanja i poštovanja različitosti LGBTI+ osoba treba biti prioritet. Donosioci i donositeljke odluka mogu da podrže inicijative koje promovišu inkluzivnost i vidljivost LGBTI+ zajednice u javnom životu.

U konačnici, donosioci i donositeljke odluka u Bosni i Hercegovini trebaju da rade na osiguranju jednakih prava i zaštite LGBTI+ osoba u skladu s međunarodnim i evropskim standardima kako bi se stvorilo društvo koje poštuje ljudska prava i različitost svih svojih građana_ki.

Što se tiče procesa integracija BiH u EU i 14 prioriteta iz mišljenja Evropske komisije, postignuto je veoma malo. U pojedinim segmentima je čak uočeno nazadovanje, u vidu predlaganja rješenja koja su usmjerena na ograničavanje ljudskih prava i sloboda, posebno u segmentu slobode govora i slobode udruživanja⁵.

ESLJP je nadležan da presuđuje o povredama EKLJP-a od strane država članica Savjeta Evrope. Ovo je od izuzetnog značaja za LGBTI+ osobe u Bosni i Hercegovini jer bi sve presude trebale automatski da se odnose i na BiH. Sud je razvio bogatu i progresivnu sudska praksu u vezi s ljudskim pravima LGBTI+ osoba, posebno u pogledu prava na privatnost, prava na slobodu izražavanja, prava na slobodu okupljanja i udruživanja, prava na porodični život, prava na brak, prava na poštovanje rodnog identiteta, prava na nediskriminaciju i prava na efikasni pravni lijek.

- U predmetu *Sabalić protiv Hrvatske* Evropski sud za ljudska prava dana 14. aprila 2021. presudio je da je podnositeljki zahtjeva povrijeđen proceduralni aspekt člana 3. u vezi s članom 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnim slobodama. Podnositeljka zahtjeva fizički je napadnuta u noćnom klubu u Zagrebu. Prema navodima podnositeljke, napadač je najprije počeo koketirati s njom, a nakon što mu je otkrila svoju homoseksualnu polnu orijentaciju zgrabio ju je i gurnuo u zid te počeo udarati po cijelom tijelu. Medicinskim pregledom utvrđeno je da je podnositeljka zadobila lakše tjelesne povrede. Policija je protiv napadača pokrenula prekršajni postupak zbog remećenja javnog reda i mira. Prekršajni sud ga je proglasio krivim i izrekao mu novčanu kaznu u iznosu od 300 kuna. Pošto policija nije pokrenula krivičnu istragu, podnositeljka je protiv napadača podnijela krivičnu prijavu zbog krivičnog djela pokušaja nanošenja teške tjelesne povrede i nasilničkog ponašanja motivisanog obilježjem zločina iz mržnje te krivičnog djela diskriminacije. Državno tužilaštvo je odbacilo ovu krivičnu prijavu uz obrazloženje da je protiv napadača već bio vođen prekršajni postupak i da bi njegov krivični progon bio u suprotnosti s načelom „ne bis in idem“. Podnositeljka je zatim preuzela krivični progon u svojstvu oštećenice, ali je krivični sud odbacio njenu privatnu tužbu potvrdivši obrazloženje državnog tužilaštva. Ovo rješenje krivičnog suda je potvrđeno u žalbenom postupku, a podnositeljčina ustavna tužba je proglašena nedopuštenom⁶.

- *Fedotova i drugi protiv Rusije* bio je predmet koji je podnijelo šest ruskih državljana_ki Evropskom sudu za ljudska prava (ESLJP). Odluka je donijeta 13. jula 2021. godine, kada je Treći savjet jednoglasno presudio da Rusija, odbijanjem da pruži bilo kakvo pravno priznanje istopolnim parovima, krši ljudska prava po članu 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Slučaj je stigao do ESLJP-a putem spajanja tri odvojene aplikacije koje je podnijelo šest ruskih državljana_ki koji_e su živjeli_e u istopolnim vezama. Prvu aplikaciju podnijele su 2010. godine Irina Fedotova i njena partnerka Irina Shipitko. Ostali parovi, gospodin D. Chunosov i gospodin Y. Yevtushenko i gospođa I. Shaykhraznova i gospođa Y. Yakovleva, podnijeli su svoje slučajeve ESLJP-u 2014. godine. Parovi su pokušali da dobiju dozvole za brak, ali su im bile uskraćene. Nisu podnijeli pritužbu na osnovu člana 12. Evropske konvencije o ljudskim pravima, prava na brak, već člana 8., koji štiti privatni i porodični život, kao i člana 14., koji zabranjuje diskriminaciju u ostvarivanju prava iz Konvencije. Treći savjet je presudio da je Rusija „imala obavezu da obezbijedi poštovanje privatnog i porodičnog života podnositelaca i podnositeljki zahtjeva pružanjem pravnog okvira koji im

omogućava da im se njihovi odnosi priznaju⁷, i odbila argument ruske vlade o javnom negodovanju prema istopolnim vezama. Nakon odluke, ruska vlada je 12. oktobra 2021. godine zatražila da se slučaj uputi Velikom savjetu Suda. Sud je prihvatio upućivanje 22. novembra 2021. godine. Veliki savjet je potvrdio presudu 17. januara 2023. godine.

- Predmet *R. Y. protiv Rusije* je potekao iz podneska ruske državljanke, gospođe Y. Y. Podnositeljka zahtjeva tvrdila je da je jedan javni organ njene lične medicinske informacije prikupio, pregledao, a potom ih otkrio i dao drugom javnom organu bez njenog pristanka. Slučaj je bio povezan s rođenjem blizanaca podnositeljke zahtjeva u aprilu 2003. godine. Prvi blizanac je preminuo devet sati nakon rođenja, dok je drugi blizanac, prebačen u jedinicu za reanimaciju i intenzivnu terapiju u dječjoj bolnici dvadeset sati nakon rođenja, preživio. Podnositeljka zahtjeva je vjerovala da bi i njena kćerka preživjela da je pravovremeno prebačena u jedinicu za reanimaciju i intenzivnu terapiju u dječjoj bolnici. Presuda je donijeta 23. februara 2016. godine i postala je konačna u skladu s članom 44. stav 2. Konvencije⁸.

- Predmet *B i C protiv Švajcarske* bio je presuda Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) donijeta 17. novembra 2020. godine. Slučaj je uključivao državljane Gambije i Malija, označene kao gospodin B, koji su neuspješno podnijeli zahtjev za azil u Švajcarskoj. Gospodin B, koji je homoseksualac, strahovao je da bi ga njegov povratak u Gambiju izložio riziku zlostavljanja u skladu s članom 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima, s obzirom na to da aktivno progonstvo homoseksualnosti u toj zemlji postoji. Iako se situacija za LGBTI+ osobe popravila od izbora novog, više naklonjenog LGBTI+ predsjednika 2016. godine, homoseksualnost i dalje nosi kaznu zatvora od 14 godina u Gambiji. ESLJP je presudio da je Švajcarska prekršila član 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima u slučaju gospodina B, jer švajcarski sudovi nisu dovoljno procijenili rizike i državnu zaštitu od zlostavljanja od strane ne-državnih aktera. Sud je istakao da bi seksualna orijentacija gospodina B mogla da bude otkrivena ako bi bio vraćen u Gambiju i da švajcarske vlasti nisu procijenile da li bi gambijske vlasti bile sposobne i voljne da zaštite LGBTI+ osobe od zlostavljanja od strane ne-državnih aktera. Partner gospodina B, gospodin C, švajcarski državljanin, takođe je bio podnosilac zahtjeva u ovom slučaju, ali je preminuo tokom postupka⁹. Sud je odlučio da izbacij njegov zahtjev iz liste i ne razmatra njegove pritužbe u vezi s članom 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

- Predmet *Aghdgomelashvili i Japaridze protiv Gruzije* predstavlja značajan pravni slučaj koji je doveden pred Evropski sud za ljudska prava. Podnositeljke zahtjeva, Ekaterine Aghdgomelashvili i Tinatin Japaridze, bile su zaposlene u LGBT nevladinoj organizaciji u Tbilisiju, Gruzija. U decembru 2009. godine, oko 17 policajaca_ki u civilnim odijelima izvelo je raciju u kancelariji LGBT nevladine organizacije „Inclusive Foundation“. Policajci i policajke nisu pokazali_e nalog za pretres ili bilo koji drugi sudski nalog. Podnositeljke zahtjeva i njihove kolegice su izjavile da su policajci i policajke postali_e agresivni_e kada su shvatili_e da se nalaze u prostorijama LGBT organizacije. Policajci i policajke su vrijeđali_e prisutne žene, nazivajući ih pogrdnim imenima i prijetili_e da će razotkriti njihovu seksualnu orijentaciju javnosti. Policajke su kasnije izvršile pregled skoro svih prisutnih žena, uključujući i podnositeljke zahtjeva. Nisu sačinjeni zapisnici o ovim pregledima, a sve žene koje su bile podvrgnute ovim mjerama smatrale su da je to sprovedeno kako bi ih ponizili_e. Evropski sud za ljudska prava je jednoglasno presudio da je došlo do povreda člana 3. (zabrana nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja) Evropske konvencije o ljudskim pravima u vezi s članom 14. (zabrana diskriminacije) u vezi sa zloupotrebom policije tokom racije i povezane istrage. Sud je zaključio da je država bila odgovorna za homofobično i/ili transrodno policijsko zlostavljanje koje je su pretrpjele podnositeljke zahtjeva i odsustvo efikasne istrage u vezi s grubo neprikladnim ponašanjem policajaca_ki¹⁰.

- Predmet *Y. T. protiv Bugarske* se odnosio na transeksualnu osobu (Y. T.) koja je preduzela korake da bi promijenila svoj fizički izgled i čiji su zahtjev za promjenu pola (od ženskog u muški) bugarski sudovi odbili. Y. T. je tvrdio da je postao svjestan svojeg muškog rodnog identiteta tokom adolescencije i da je živio u društvu kao muškarac. Sud je utvrdio da su pravosudni organi utvrdili da je Y. T. započeo proces promjene pola, mijenjajući svoj fizički izgled, i da je njegov društveni i porodični identitet već dugo bio onaj muškarca. Međutim, smatrali su da javni interes zahtijeva da se ne dozvoli pravna promjena pola, bez preciziranja tačne prirode ovog javnog interesa, i nisu uravnotežili ovaj interes s pravom Y. T. na pravno priznavanje njegovog rodnog identiteta. Sud je identifikovao ovu rigidnost u razmišljanju domaćih sudova, koja je Y. T.-a – tokom nerealno dugog i neprekidnog perioda – stavila u neugodan položaj, u kojem je bio sklon osjećanjima ranjivosti, poniženja i anksioznosti. Odbijanje domaćih vlasti da pravno priznaju promjenu pola Y. T.-a, bez pružanja relevantnih i dovoljnih razloga i bez objašnjenja zašto je bilo moguće priznati istovjetnu promjenu pola u drugim slučajevima, predstavljalo je neopravdanu interferenciju u pravo Y. T.-a na poštovanje njegovog privatnog života. Sud je 9. jula

2020. godine odlučio da Bugarska isplati podnosiocu zahtjeva 7500 evra na ime nematerijalne štete i 4150 EUR na ime troškova i izdataka¹¹.

Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020.–2025. je prva strategija Evropske komisije o jednakosti za lezbejke, gejeve, biseksualne, trans, nebinarne, interpolne i queer (LGBTIQ) osobe.

Povelja o osnovnim pravima EU ne pominje izričito LGBTI+ osobe, ali ih štiti od diskriminacije na osnovu polne orijentacije i rodnog identiteta u članu 21. Povelja takođe priznaje pravo na brak i osnivanje porodice u članu 9, ali ne definiše oblik braka ili porodice. EU je takođe donijela neke direktive i preporuke koje se odnose na prava LGBTI+ osoba, kao što su Direktiva o jednakom tretmanu bez obzira na pol, Direktiva o pravu na slobodu kretanja i boravka građana Unije i njihovih članova porodice, Preporuka o mjerama za borbu protiv homofobije i transfobije i Preporuka o napretku u području jednakosti i nediskriminacije LGBTI+ osoba.

TRENDOVI I PRAKSE VEZANE ZA LJUDSKA PRAVA LGBTI+ OSOBA

Godinu 2023. obilježili su veliki izazovi i promjene za LGBTI+ osobe u Evropi. S jedne strane, zabilježen je porast mržnje i nasilja prema LGBTI+ osobama, pogotovo u zemljama gdje su se pojavili populistički i nacionalistički pokreti koji su iskoristili krizu uzrokovanu pandemijom korona virusa za širenje svoje netolerantne homofobne i transfobne agende. S druge strane, bilo je i pozitivnih pomaka u područjima kao što su pravno priznanje rodnog identiteta, javna podrška, ljudska prava interpolnih osoba i civilno društvo.

Prema godišnjem izvještaju ILGA-Europe za 2023. godinu, najviše brine oštar porast anti-LGBTI+ mržnje i nasilja prijavljenih u Evropi i Centralnoj Aziji. U nekim zemljama, kao što su Mađarska, Poljska, Rusija i Turska, vlade su donosile zakone i politike koje su ograničavale ili kršile prava LGBTI+ osoba, kao što su zabrane propagande, zabrane učestvovanja na javnim događajima, zabrane usvajanja djece ili zabrane promjene pola. U drugim zemljama, kao što su Francuska, Njemačka, Italija i Španija, došlo je do porasta fizičkih i verbalnih napada na LGBTI+ osobe od strane ekstremističkih grupa ili pojedina_ki. Ovi napadi su često ostali nekažnjeni ili nisu dobili adekvatan odgovor od nadležnih institucija.

Međutim, godina 2023. nije bila samo godina mraka i straha za LGBTI+ osobe. Bilo je i svijetlih trenutaka i nade za bolju budućnost. U nekim zemljama, kao što su Slovenija, Finska, Švajcarska i Luksemburg, došlo je do napretka u zakonskom priznanju istopolnih brakova i prava istopolnih parova na usvajanje djece. U drugim zemljama, kao što su Danska, Norveška, Island i Malta, doneseni su zakoni koji su omogućili pravno priznanje rodnog identiteta bez medicinskih uslova ili sterilizacije. U Belgiji, Holandiji, Portugalu i Švedskoj doneseni su zakoni koji su zabranili nepotrebne medicinske intervencije na interpolnoj djeci bez njihovog pristanka. Ovi zakoni su bili rezultat dugogodišnjeg rada aktivista i aktivistkinja za ljudska prava LGBTI+ osoba koji_e su podizali_e svijest o njihovim potrebama i problemima.

Prema istraživanjima Eurobarometra, većina građana_ki iz EU smatra da bi istopolni parovi trebali imati ista prava kao i parovi različitog pola, da bi trebali moći sklapati brakove ili registrovati partnerstva u svim zemljama EU, te da bi trebali moći usvajati djecu. Takođe, većina građana_ki EU smatra da je diskriminacija LGBTI+ osoba raširena u njihovim zemljama i da bi trebalo učiniti više za borbu protiv nje. Ova podrška se ogledala i u masovnom učestvovanju na povorkama ponosa i drugim događajima koji su slavili različitost i jednakost LGBTI+ osoba. U nekim zemljama, kao što su Rumunija i Bosna i

Hercegovina, povorke ponosa su dobile podršku visokih funkcionera koji su se pridružili šetnjama ili održali govore. Povorku ponosa u Sarajevu podržali su državni ministar komunikacija i transporta Edin Forto, premijer Kantona Sarajevo Nihad Uk, poslanik u predstavnički domu Parlamenta Federacije BiH Damir Nikšić, poslanik u Parlamentu BiH Saša Magazinović i drugi.

Za one koje žele da znaju više

Godina 2023. bila je i godina kada je civilno društvo pokazalo svoju snagu i otpornost u zaštiti i promovisanju prava LGBTI+ osoba. U zemljama gdje su se suočavale s represijom i ograničenjima, organizacije i aktivisti_kinje za ljudska prava LGBTI+ osoba su nastavile svoj rad uprkos prijetnjama, hapšenjima, zabranama ili cenzuri. U zemljama gdje su imale više prostora i mogućnosti, organizacije i aktivisti_kinje za ljudska prava LGBTI+ osoba su razvijale nove strategije i alate za zagovaranje, edukaciju, senzibilizaciju i mobilizaciju javnosti. U oba slučaja, civilno društvo je ostvarivalo saradnju i partnerstvo s drugim akterima, kao što su međunarodne organizacije, nacionalni organi za ljudska prava, mediji, sindikati, vjerske zajednice ili privatni sektor.

Zaključno, godina 2023. bila je godina kontrasta i paradoksa za LGBTI+ osobe u Evropi. S jedne strane, LGBTI+ pokret se suočavao s porastom mržnje i nasilja koji je ugrožavao njihovu bezbjednost i dostojanstvo. S druge strane, ostvaren je napredak u zakonskom priznanju identiteta i odnosa, te u javnoj podršci pravima. U ovoj dinamičnoj i nestabilnoj situaciji, civilno društvo je imalo ključnu ulogu u borbi za bolji život LGBTI+ osoba. Tu se ističu aktivnosti ILGA-Europe¹², OECD-a¹³ i Evropske komisije¹⁴. ILGA-Europe je objavila svoj godišnji pregled ljudskih prava LGBTI+ osoba u 54 zemlje i četiri evropske institucije, koji prati ključne pozitivne i negativne trendove u vezi s jednakosti i ljudskim pravima LGBTI+ osoba u Evropi i Centralnoj Aziji. OECD je pokrenuo svoj treći ciklus rada na uključivanju LGBTI+ osoba, koji se fokusira na borbu protiv homofobije i transfobije u školama, zaštitu LGBTI+ mladih od zločina iz mržnje i govora mržnje, i unapređenje podataka o LGBTI+ populaciji. Evropska komisija je objavila svoj prvi izvještaj o napretku u sprovođenju Strategije o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020.–2025., koji ocjenjuje stanje ljudskih prava LGBTI+ osoba u EU i predlaže konkretne mjere za poboljšanje njihovog položaja.

TREKUTNO STANJE LJUDSKIH PRAVA LGBTI+ OSOBA U BOSNI I HERCEGOVINI

Trenutno stanje LGBTI+ prava u Bosni i Hercegovini je složeno i izazovno. S jedne strane, BiH je potpisnica Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom, koji zahtijeva usklađivanje zakonodavstva i politika s evropskim standardima u oblasti ljudskih prava, uključujući i prava LGBTI+ osoba. U tom smislu, BiH je usvojila Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u BiH za period 2021.–2024.¹⁵, koji predviđa niz mjera za poboljšanje položaja LGBTI+ osoba u oblastima kao što su zaštita od diskriminacije, zdravstvo, obrazovanje, mediji, bezbjednost i saradnja s civilnim društvom.

S druge strane, BiH je duboko podijeljena zemlja na etničkom i vjerskom osnovu, gdje dominiraju nacionalističke i konzervativne stranke i pokreti koji se protive evropskim integracijama i promociji LGBTI+ prava. U tom kontekstu, LGBTI+ osobe se suočavaju s visokim stepenom homofobije, transfobije i govora mržnje u društvu, medijima i politici, koji često dovode do nasilja, uznemiravanja i zastrašivanja. Takođe, postoji nedostatak političke volje i institucionalne podrške za unapređenje LGBTI+ prava, kao i nedostatak saradnje i dijaloga između vlasti i organizacija civilnog društva koje se bave ovim pitanjem.

Stoga, politička situacija po pitanju LGBTI+ prava u BiH je puna tenzija i protivrječnosti između evropskih aspiracija i nacionalističkih interesa, između zakonskih obaveza i društvenih predrasuda, između potrebe za inkluzijom i realnosti isključivanja.

Sarajevski otvoreni centar u 2022. godini sarađivao je s kantonalnim tužilaštvima u Federaciji Bosne i Hercegovine da bi osigurao bolju zaštitu LGBTI+ osoba od slučajeva mržnje. Nakon sprovedenih edukacija o ljudskim pravima LGBTI+ osoba, svako tužilaštvo je imenovalo specifičnog kontaktnog tužioca i kontaktnu tužiteljku za takve slučajeve.

Federalno ministarstvo unutarnjih poslova (FMUP) igra važnu ulogu u regulaciji prava istopolnih parova. Još 2018. godine FMUP je upozorio Vladu FBiH da preduzme konkretne korake u vezi s ovim pitanjem. Formirana je interresorna radna grupa koja je analizirala zakone i dala preporuke Vladi FBiH. FMUP je aktivno podsticao Vladu da brzo djeluje. Nakon što je Vlada FBiH krajem oktobra 2022. godine usvojila zaključke interresorne radne grupe i naložila FMUP-u da održi javnu raspravu o porodičnim pravima istopolnih partnera, FMUP je brzo organizovao tu raspravu u ¹²decembru iste godine.

Iako je više od 120 učesnika_ca podržalo opće zaključke, Vlada FBiH još nije preduzela konkretne korake kako bi ih sprovela.

Napad na LGBTI+ osobe u Banjaluci dogodio se 18. marta 2023. godine, kada su maskirani napadači napali učesnike_ce sastanka koordinacionog odbora organizacije „Bh. povorka ponosa“. Napadnuta su i dvojica novinara, te dopisnik DW-a. Policija je ranije zabranila sve planirane događaje, tvrdeći da su aktivisti_kinje ugroženi_e i da im se ne može garantovati sigurnost. Tužilac je pokrenuo istragu o nasilničkom ponašanju. Gradonačelnik Banjaluke je osudio napad, ali i dao kontroverznu izjavu o tradicionalnim vrijednostima. Ova izjava nije pomogla LGBTI+ zajednici.

Ove informacije ukazuju na potrebu za jačanjem zaštite i prava LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini, kao i na izazove s kojima se suočavaju. Donosioci i donositeljke odluka trebaju da pažljivo razmotre ove slučajeve i da nastoje osigurati jednakost i sigurnost za sve građane_ke, bez obzira na seksualnu orijentaciju ili rodni identitet.

MITOVI I PROBLEMI S KOJIMA SE LGBTI+ OSOBE SUSREĆU

Stigmatizacija LGBTI+ zajednice s ciljem prikupljanja političkih poena

Homofobija se koristi kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva i način prikupljanja političkih poena. Balkan i republike bivše Jugoslavije su svjedočile složenom političkom okruženju obilježenom tranzicijama i konfliktima. Kao ranjiva grupa, LGBTI+ zajednica često je bila na meti različitih interesnih grupa, u cilju ostvarivanja određene političke dobiti imajući svesrdnu pomoć dijela medija kroz predstavljanje pitanja LGBTI+ zajednice kao kontroverznih mišljenja umjesto utemeljenih činjenica.

Situacija nije drugačija ni u Bosni i Hercegovini. Govor koji targetira LGBTI+ populaciju nerijetko posluži kao sredstvo dobijanja određenog broja glasova. Uglavnom je vezan za organizovanje i održavanje povorki ponosa u Bosni i Hercegovini i regionu (primarno Srbiji) kada se pitanje prava LGBTI+ osoba stavlja u centar interesovanja mnogobrojnih medija.

Tako se i političari_ke koriste raznim mitovima o LGBTI+ zajednici ne bi li dali svoj komentar o temi koja je u tom trenutku najpopularnija u medijima, svjesno ili nesvjesno nanoseći ogromnu štetu LGBTI+ zajednici. Ovdje se posebno misli na činjenicu da je kontrola štete iscrpan i zahtjevan posao i da je teško „obrnuti“ već kreirani narativ. Budućim i sadašnjim poslanicama i poslanicima veoma je bitno da razumiju problematiku ljudskih prava LGBTI+ osoba kroz neke od najčešćih mitova o LGBTI+ zajednici, prije svega da bi na njih mogli_e adekvatno da odgovore. Neki od mitova u javnom prostoru su prisutni godinama i ma koliko se aktivisti_kinje trudili_e da ih raskrinkaju, još uvijek su bučniji glasovi onih koji_e ih šire. Neki od najčešćih su:

LGBTI+ osobe su prijatna bezbjednosti djece

Karakteristike: Demonizacija seksualnog obrazovanja i predstavljanje države kao zaštitnika tradicionalnih vrijednosti. Manipulisanje strahovima povezanim sa seksualnim obrazovanjem. Strah od inkluzije i tema, poput svih prirodnih varijacija seksualnosti i roda, u obrazovne sisteme, što se koristi kao sredstvo govora mržnje. Narativ karakteriše isticanje uloge porodica u odgajanju i obrazovanju djece prema moralnim i vjerskim uvjerenjima, povezujući ga sa zabrinutošću zbog potencijalne „indoktrinacije“.

Stvarnost: Zasnovano na predrasudama i nepostojanju naučnih dokaza. Ne postoji nijedna naučna studija koja bi mogla dovesti u vezu seksualnu orijentaciju kao uzrok zlostavljanja. Seksualna orijentacija i rodni identitet nisu

indikator za takvo ponašanje. LGBTI+ osobe, kao i sve druge osobe, imaju sposobnost da budu brižni i posvećeni roditelji. Seksualnost, ili rodni identitet ne utiču na pružanje njege, podrške i ljubavi djeci. Djeca koja imaju LGBTI+ roditelje mogu imati koristi od učenja o različitosti, toleranciji i nenasilju. Ono što je važno za djecu je da imaju ljubav, podršku i sigurnost u porodici, bez obzira na polni ili rodni identitet njihovih roditelja.

Homoseksualnost i transrodnost su izlječiva stanja

Karakteristike: Konzervativne osobe unutar religijskih zajednica su često u sprezi s desničarskim i ponekad ekstremističkim akterima_kama u širenju dezinformacija i govora mržnje usmjerenih protiv LGBTI+ osoba. Iz izjava određenih vjerodostojnika homoseksualnost se predstavlja kao „neprirodna, perverzna, i zla“. Ponašanje LGBTI+ osoba opisuje se kao prijetnja društvenom i moralnom poretku, kako ga je „Bog propisao čovjeku“. Inspirisani ulogom pokajanja, narativi uključuju lažne i neutemeljene tvrdnje da je seksualna orijentacija i rodni identitet individualni izbor. Pominje se mogućnost ispravljanja „grešnih ponašanja“ kroz takozvanu „terapiju konverzije“.

Stvarnost: Mit koji se zasniva na neznanju, predrasudama i homofobiji. Homoseksualnost i transrodnost nisu izlječiva stanja, nego prirodne varijacije ljudske seksualnosti i rodnog identiteta. Homoseksualnost i transrodnost nisu bolesti, poremećaji ili izbori, nego urođene karakteristike koje ne zahtijevaju liječenje ili promjenu. Pokušaji da se homoseksualnost i transrodnost izliječe su neetični, štetni i opasni, jer mogu dovesti do psihičkih trauma, depresije, anksioznosti, samopovređivanja i suicida. Homoseksualnost i transrodnost su dio ljudske raznolikosti koju treba poštovati i prihvatiti, a ne osuđivati i iskorjenjivati. Konverzivna terapija ili „reparativna terapija“ predstavlja niz opasnih i diskreditovanih praksi koje lažno tvrde da mogu promijeniti seksualnu orijentaciju ili rodni identitet ili izražavanje osobe. Već decenijama sve glavne medicinske i mentalne zdravstvene organizacije odbacuju ove prakse, ali zbog nastavljenе diskriminacije i društvene pristrasnosti prema LGBTI+ osobama, neki_e ljekari_ke i dalje sprovode tretman konverzije. Psihijatrica iz Hrvatske Mirjana Vuin je osuđena na deset mjeseci bezuslovnog zatvora zbog „liječenja“ lezbejke. Kriva je jer je pacijentkinju Anu Dragičević s dijagnozom poremećaja u ponašanju prisilno hospitalizovala, jer ju je vezivala i fiksirala trakicama za ruke i noge te „luđačkom košuljom“, što je kod pacijentkinje izazvalo i posttraumatski stresni poremećaj¹⁶. Albanija je 2020. godine postala prva država izvan Evropske unije koja je preduzela pravne mjere protiv „konverzivne terapije“ u Evropi. Zemlja je slijedila model iz Brazila i povjerila nacionalnom udruženju psihologa_inja da preduzme mjere protiv stručnjaka_inja koji_e tvrde da mogu promijeniti seksualnu orijentaciju osoba. Budući da svi_e registrovani_e terapeuti_kinje u Albaniji moraju biti članovi i članice ovog udruženja da bi obavljali_e svoju profesiju u komercijalne svrhe, ova zakonodavna mjera diskvalifikuje prevare stručnjaka_inja koji_e sprovode „konverzivnu terapiju“¹⁷.

Gej muškarci su oni koji prenose majmunske boginje

Karakteristike: Desničarske organizacije i neke javne ličnosti dijelili su homofobne i opasne izjave koje dovode u vezu LGBTI+ osobe i prenošenje „majmunskih boginja“, naročito pred sam početak Euro Pridea 2022. godine u Beogradu. Komentari koji LGBTI+ zajednicu prikazuju u negativnom svjetlu, a „majmunske boginje“ kao „gej bolest“ lako se raskrinkavaju. Portali kao što su Oslobođenje¹⁸, Informer¹⁹ i drugi širili su ove dezinformacije.

Stvarnost: Majmunske boginje su vrsta virusa boginja koji je prvi put otkriven kod majmuna 1958. godine, odakle potječe i samo ime virusa. Vjeruje se da virus prirodno živi i razmnožava se kod glodara u srednjoj i zapadnoj Africi. Prenosjenje ove bolesti nema veze s homoseksualnošću, ali ima veze s dužinom i prisnošću kontakta, odnosno bilo kakav bliži i duži kontakt može doprinijeti infekciji. Jasno je da je seksualni odnos tek jedan od načina kojim virus može da se prenese. No, to nema nikakve veze sa seksualnom orijentacijom. Dakle, infekcija može da se dogodi i heteroseksualnim ljudima i to ne nužno zbog intimnog odnosa. Podsjetimo – ovaj virus, kao i neki drugi iz iste porodice, može da se prenese i fomitnim putem – preko površina, odjeće, posteljine. Takođe, svi događaji na kojima se okuplja puno ljudi – bez obzira koje prirode bili i šta im je povod, smatraju se mjestima koja imaju potencijal superširenja različitih infekcija. To je razlog zašto u doba širenja infektivnih bolesti – COVID-19, gripe pa i majmunskih boginja treba izbjegavati gužve, poštovati fizičku distancu i imati bliske kontakte s onima koje poznajemo, a ne s nepoznatima. Čista logika i osnovno pravilo epidemiologije i preživljavanja. Ne postoji nešto što se zove ili postoji kao „homoseksualna bolest“. Virus i bakterije mogu da inficiraju bilo koga, bez obzira na seksualnu orijentaciju. Takođe, to nije isključivo seksualno prenosiva infekcija i širi se različitim vrstama bliskog kontakta. Bilo ko može dobiti majmunske boginje, uključujući heteroseksualne osobe, žene, transrodne osobe.

Zašto šetate i zaustavljate saobraćaj

Karakteristike: Jedna od najčešćih izjava homofoba, ali i svih onih koji_e političke ili bilo koje druge poene skupljaju atacima na LGBTI+ zajednicu. Možete je čuti pred svaku povorku, iako su aktivisti_kinje dali_e argumentovane odgovore na ovo pitanje i dalje postoje oni_e koji_e ga neumoljivo koriste. Ova izjava je vremenom evoluirala od „ne smiju gradom šetati“ do „zašto zaustavljaju saobraćaj“. U posljednjih nekoliko godina organizuju se i „porodične šetnje“, neki vid kontra šetnji povorkama ponosa.

Stvarnost: Pravo na slobodu okupljanja, samim tim i na povorku ponosa, nije samo držanje za ruke ili šetnja, već sloboda izražavanja identiteta bez straha. Povorke podržavaju vidljivost i ravnopravnost LGBTI+ zajednice. Nedostatak vidljivosti pogoršava diskriminaciju. Heteroseksualni parovi nisu istorijski bili kažnjavani ili diskriminirani zbog svoje ljubavi. Povorke pomažu osvještavanju javnosti o izazovima i pravima LGBTI+ zajednice. Podrška pravima LGBTI+

zajednice ne ugrožava prava drugih. Povorke su miran način izražavanja i promovisanja dijaloga. Pokazivanje podrške LGBTI+ zajednici pomaže izgradnji inkluzivnog društva. Povorke smanjuju stigmiju i doprinose boljem razumijevanju. Svi zaslužuju slobodu da budu ono što jesu bez straha ili osude. Saobraćaj se zaustavlja tokom povorki ponosa da bi se osigurala bezbjednost svih učesnika i učesnica te gledateljki i gledalaca. Zaustavljanje saobraćaja je mala neugodnost u poređenju s važnošću ovog događaja. Slične mjere preduzimaju se za druge velike javne događaje kao što su parade, maratoni ili festivali. Zaustavljanje saobraćaja nije nešto što je jedinstveno za povorke ponosa.

Biti LGBTI+ je izbor

Karakteristike: Od početka borbe za LGBTI+ prava i prve povorke ponosa 1969. godine u svijetu, homofobi, transfobi ali i oni_e neinformisani_e koriste ovu stigmiju za priču o LGBTI+ osobama. Kao da postoji neki okidač koji se uključi i isključi po potrebi. Možemo slobodno i da se našalimo pa da pitamo: Ko bi u Bosni i Hercegovini ikada izabrao da bude gej, odnosno da svojevrijem živi u strahu, nepravdi i diskriminaciji?

Stvarnost: Ideja da je seksualna orijentacija ili rodni identitet izbor nije podržana naučnim dokazima. Istraživanja ukazuju da su ovi aspekti identiteta osobe duboko usađeni i nisu podložni svjesnim odlukama. Biti LGBTI+ je slično drugim nepromjenjivim karakteristikama, poput rase ili etničke pripadnosti. Pokušaji promjene ili potiskivanja istinskog identiteta mogu da dovedu do ozbiljnog psihološkog stresa. LGBTI+ identitet je dio prirode osobe, koja se razvija pod uticajem genetskih, epigenetskih i prenatalnih faktora. LGBTI+ osobe ne mogu da promijene svoj identitet ni pod kakvim pritiskom ili terapijom. LGBTI+ identitet nije ni bolest ni poremećaj, već normalna i prirodna varijacija u ljudskoj seksualnosti. LGBTI+ osobe imaju pravo na poštovanje i zaštitu svojih ljudskih prava, kao i na vidljivost i priznanje svoje različitosti.

Gej lobi vlada svijetom

Karakteristike: Sveprisutna je u medijima teza da na neki način LGBTI+ osobe vladaju svijetom iz sjene i nameću određene društvene procese. Ova teorija zavjere nije samo vezana za Balkan i često se sreće u svijetu. Ide se toliko daleko da se u medijima plasiraju priče da se čak dobiva novčana naknada za učestvovanje u povorkama, ili samo zato što ste gej. Slično je plasiranju priča islamofoba da se ženama koje nose nikab u Bosni i Hercegovini plaća mjesečna naknada.

Stvarnost: LGBTI+ zajednica suočava se s mnogobrojnim izazovima usljed diskriminacije i ograničenih prilika. LGBTI+ zajednica je raznolika, s različitim pojedincima_kama i ciljevima. Ova teorija zavjere slična je drugim teorijama zavjere u kojima neke tajne, a često i marginalizovane grupe, „imaju moć“ i vladaju „iz sjene“. Svijetom upravljaju kompleksni politički, ekonomski i društveni faktori i od krucijalne važnosti je da se koriste pouzdani izvori informacija i da se razumije stvarnost kako bismo izbjegli_e širenje neprovjerenih teorija.

Djelovanje LGBTI+ zajednice u javnosti nije usmjereno na dominaciju ili manipulaciju, već na zaštitu i priznanje njenih ljudskih prava, kao i na vidljivost i raznolikost zajednice. Ne postoji organizovana i koordinisana mreža LGBTI+ osoba koja ima kontrolu nad ključnim institucijama i resursima u društvu. Naprotiv, LGBTI+ osobe se često suočavaju s ograničenjima i preprekama u ostvarivanju svojih prava i potreba u područjima kao što su obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje, porodica i partnerstvo. Stoga, ova teorija zavjere je neistinita i štetna za LGBTI+ osobe i njihove saveznike_ice, ali i za cijelo društvo koje treba da bude zasnovano na toleranciji, solidarnosti i jednakosti, a ne na teorijama zavjere.

To je trend

Karakteristike: U priči o LGBTI+ zajednici često se pominje da je to trend i da LGBTI+ osobe do posljednjih trideset godina nisu ni postojale. U ovim izjavama išlo se toliko daleko da je nekadašnji predsjednik Crne Gore, gospodin Milo Đukanović, svojevremeno govorio da im ne trebaju zakoni koji bi štitili prava LGBTI+ osoba s obzirom na to da LGBTI+ osobe u toj državi ne postoje.

Stvarnost: Milo Đukanović je bio predsjednik Crne Gore kada je Skupština Crne Gore usvojila Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola 1. jula 2020. godine. On je proglasio taj zakon 3. jula 2020. godine i pozdravio ga kao korak ka društvu ravnopravnosti i jednakosti. LGBTI+ osobe postoje onoliko dugo koliko postoje i heteroseksualne osobe. Pominju se i u istorijskim izvorima od antičke Grčke i Rima pa sve do današnjeg dana. U posljednjih 50 godina LGBTI+ osobe u svijetu su uspjele da ostvare značajna prava i zaštitu kroz zakone i institucije države. Biti LGBTI+ nije trend i, ako vam se čini da oko vas nema takvih osoba, razmislite još jednom. Možda se prosto boje. Svaki put kada negativno pričate o LGBTI+ osobama, razmislite o tome ko vas sluša. Možda je to vaš_a prijatelj_ica, ili najuži_a član_ica porodice.

Prava LGBTI+ osoba ugrožavaju porodicu i brak

Karakteristike: Ne dajući nikakve argumente svojim tvrdnjama, neki_e politički_e predstavnici_e iz BiH, kada govore o pravima LGBTI+ osoba, tvrde da prava LGBTI+ osoba i brakovi istog pola ugrožavaju tradicionalne vrijednosti i definicije porodice i braka na način da je brak definisan kao unija muškarca i žene, da djeca trebaju i majku i oca, i slično. Draško Stanivuković, gradonačelnik Banjaluke, pisao je 19. marta na Tviteru da će „Banja Luka ostati bedem tradicionalno patrijarhalnih porodičnih vrijednosti“, na šta je ponosan, „ne ulazeći u ničije pravo da voli koga hoće, ali ne i da paradira na taj način“. Mirna Savić Banjac iz Narodnog demokratskog pokreta je za BUKU 27. februara 2015. izjavila da se njena partija svojim programom zalaže za „tradicionalnu porodicu“, ali isto tako smatra da zakon i sistem moraju da osiguraju prava svakome ko je druge manjinske zajednice, pa tako i LGBTI+ populacije.

Stvarnost: Prava drugih, samim tim i prava LGBTI+ osoba, ni na koji način ne ugrožavaju nečija prava. Težnja ka poštivanju postojećih ljudskih prava LGBTI+ osoba i borba protiv diskriminacije ne znači da će neka druga grupa

ili pojedinac_ka imati manje prava. LGBTI+ osobe kao i heteroseksualne osobe trebaju da imaju zdrave i funkcionalne porodične odnose. Da bismo stvorili_e društvo u kojem će sve osobe biti poštovane i jednako tretirane, svi_e moramo da uživamo jednaka prava. Jednaka prava iz oblasti privatnog i porodičnog života ne oslabljuju heteroseksualne brakove, ona proširuju ovu oblast da bi uključila i istopolne parove. Društva koja su prihvatila istopolna partnerstva nisu doživjela negativne uticaje na heteroseksualne veze. Ljubav, kompromis i posvećenost su temelj svakog partnerstva, bez obzira na rodne uloge osoba. Definicija braka nije statična, mijenja se kako se društvo razvija. U prošlosti su žene bile tretirane kao vlasništvo muškaraca u braku, ali danas to nije prihvatljivo. Prava LGBTI+ osoba ne mijenjaju definiciju porodice, već je proširuju i obogaćuju, jer porodica nije samo biološka ili zakonska veza, nego i emotivna i socijalna veza koja se zasniva na ljubavi, podršci i brizi. Doprinose, takođe, i društvenom napretku, jer omogućavaju veću inkluziju, solidarnost i saradnju među ljudima različitih seksualnih orijentacija i rodnih identiteta. Djeca koju odgajaju roditelji istog pola razvijaju se podjednako dobro kao i njihovi_e vršnjaci_kinje²⁰.

Hoće li i pedofili tražiti svoja prava?

Karakteristike: Floskula homofoba i desničarskih organizacija kojom se pokušava dovesti u vezu pedofilija s homoseksualnošću, odnosno dovesti u vezu krivično djelo i seksualnu orijentaciju. Prikazivanje gej muškaraca kao prijetnje djeci predstavlja jedno od najmoćnijih sredstava za podsticanje strahova javnosti o homoseksualnosti.

Stvarnost: Izuzetno opasna floskula kojom se u istu rečenicu stavljaju pedofilija i homoseksualnost da bi se izazvao strah i produbila homofobija u društvu. Seksualni odnos podrazumijeva saglasnost i volju, odnosno pristanak dvije odrasle osobe i, ukoliko volja ne postoji s jedne strane, radi se o krivičnom djelu. Dok je rani ulazak u seksualni život povezan s nizom rizika, nepostojanje seksualnog obrazovanja u školama onemogućava mlade ljude da imaju predstavu o seksualnosti. Institut za istraživanje i prevenciju zlostavljanja djece primjećuje da 90% zlostavljača djece cilja na djecu u svojoj mreži porodice i prijatelja_ica, i većina njih su muškarci koji su u braku sa ženama. Opasno je gej muškarce stavljati u istu kategoriju sa zlostavljačima i kriminalcima. Gej muškarci su obični ljudi koji traže ljubav, poštovanje i sreću, dok su pedofili osobe koje krše zakon, ljudska prava i dostojanstvo djece. Na ovaj način gej muškarce se izlaže mržnji, nasilju i progonu. Homoseksualci se često suočavaju s diskriminacijom, prijetnjama i napadima zbog svoje seksualne orijentacije, što utiče na njihovo fizičko i mentalno zdravlje. Pedofili, s druge strane, trebaju biti procesuirani.

Podržavam LGBTI+ prava, ali...

Karakteristike: Floskula koja je sveprisutna u javnom prostoru u većini rasprava o LGBTI+ pravima, pogotovo o pravu na slobodu okupljanja i pravu na privatni i porodični život, kako u Bosni i Hercegovini tako i u zemljama bivše

Jugoslavije. Predstavnic_i stranaka centra, ili ljevice, često ovu floskulu koriste kako bi naglasili_e da podržavaju prava LGBTI+ osoba, ali da su protiv parade i da je to nešto što bi trebalo da ostane u okviru „četiri zida“ partnera_ki. Kao argumente za ovu izjavu koriste činjenicu da se dio ulica u gradovima zatvara za saobraćaj i kako ljudi ne mogu slobodno da se kreću po gradu.

Stvarnost: Podržavanje ljudskih prava LGBTI+ osoba ne može biti selektivno. Činjenica jeste da se za vrijeme povorki ponosa dio ulica zatvori i da nije moguć saobraćaj, ali ne zato što pripadnic_i LGBTI+ populacije to žele i vole, već prosto iz razloga njihove bezbjednosti. Dok god postoji prijetnja po bezbjednost LGBTI+ osoba, moramo da budemo svjesni_e da ne živimo u potpuno slobodnom i demokratskom društvu. Ispravnije je sebi i drugima postaviti pitanje zašto neko ima potrebu da napada pripadnike LGBTI+ populacije. Parade ponosa nisu ništa drugo do protest. Dan u godini kada se pitanje prava LGBTI+ osoba stavlja u prvi plan i kada je prilika da se o tim pravima priča glasno i bez ustručavanja. Takođe, i nažalost, to je jedini dan u godini kada pripadnic_i LGBTI+ populacije mogu bez straha za bezbjednost da prošetaju ulicama glavnog grada držeći se za ruke sa svojim partnerima_kama. Razmislite o tome prije nego što pomislite da LGBTI+ osobe imaju jednaka prava kao i hetero/cis osobe i da nisu diskriminirane. Priča o „četiri zida“ koristi se kao način da se LGBTI+ osobe marginalizuju i ohrabre da skrivaju svoj identitet i ljubav od javnosti. To je takođe način da se izbjegne suočavanje s problemima diskriminacije, nasilja i netolerancije prema LGBTI+ zajednici u Bosni i Hercegovini. Slogan „Nije život četiri zida“ opisuje ciljeve i poruke kampanje koja je organizovana 2020. godine u okviru druge Bh. povorke ponosa. Time se željelo da ukaže na nemogućnost LGBTI+ osoba da žive potpunim životom u četiri zida.

Istopolno roditeljstvo šteti djeci

Karakteristike: Istopolno roditeljstvo samo po sebi šteti djeci. Samo tradicionalna porodica, gdje su jasno određene uloge majke i oca, ne šteti razvoju djeteta.

Stvarnost: Ne postoji nijedno relevantno istraživanje koje je dokazalo da ima značajne razlike između djece koja odrastaju u istopolnim partnerstvima od onih koji odrastaju u heteroseksualnim brakovima. Američko psihološko udruženje, između ostalih uglednih organizacija, podržava shvatanje da se djeca koju odgajaju istopolni parovi podjednako dobro snalaze u psihološkom, društvenom i emocionalnom smislu kao i djeca koju odgajaju heteroseksualni parovi. Ključni faktori koji doprinose blagostanju djeteta su kvalitet odnosa između roditelja i djeteta, nivo roditeljske podrške i opšta porodična atmosfera, a ne seksualna orijentacija roditelja. Stoga efikasnost roditeljstva i prilagođavanje, razvoj i psihološko blagostanje djece nisu povezani sa seksualnom orijentacijom roditelja.

Homoseksualnost je posljedica seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu

Karakteristike: Narativ prisutan kod pojedinaca_ki koji_e tvrde da je homoseksualnost bolest nastala usljed trauma zbog seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, gdje su djeca prihvatila obrazac ponašanja kojim su bila izložena. Ovaj argument se koristi kao odgovor na uobičajenu floskulu da niko svjesno ne bira svoju seksualnu orijentaciju.

Stvarnost: Nijedno valjano naučno istraživanje nije povezalno seksualnu orijentaciju ili rodni identitet sa seksualnim zlostavljanjem u djetinjstvu. Niko ne može učiniti ili natjerati jednu osobu da postane homoseksualna, ili heteroseksualna. Homoseksualnost nije posljedica seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. To je mit koji se koristi za diskriminaciju i stigmatizaciju LGBTI+ osoba. Homoseksualnost je jedna od normalnih i prirodnih varijacija u ljudskoj seksualnosti, koja se ne može promijeniti ni izabrati. Seksualna orijentacija se razvija pod uticajem bioloških i okolišnih faktora, ali ne i traumatskih iskustava poput zlostavljanja. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu je ozbiljan problem koji može da ima dugoročne negativne posljedice za psihičko i fizičko zdravlje žrtava, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju. Žrtve seksualnog zlostavljanja trebaju da dobiju adekvatnu psihološku i pravnu pomoć, kao i podršku okoline.

LGBTI+ osobama nije mjesto u vojsci

Karakteristike: LGBTI+ osobama nije mjesto u vojsci jer smanjuju vojnu gotovost. Svojim postojanjem narušice atmosferu u vojsci, biće smetnja drugim vojnicima i vojnkinjama.

Stvarnost: LGBTI+ osobe imaju pravo na rad i zapošljavanje bez diskriminacije na osnovu svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije i međunarodnim standardima ljudskih prava. LGBTI+ osobe mogu biti jednako sposobne, kvalifikovane i motivisane za rad u vojsci kao i heteroseksualne osobe, ako imaju pristup jednakim uslovima, obuci i mogućnostima za napredovanje. Međutim, zbog predrasuda, homofobije i transfobije kojima su često izložene, LGBTI+ osobe mogu d u većem riziku od zlostavljanja, uznemiravanja ili odbacivanja od svojih kolega_inica ili nadređenih u vojsci. Zato je važno da se poštuje njihovo dostojanstvo i različitost, da se podstiče njihova vidljivost i uključenost u vojnu zajednicu, te da se pruži adekvatna psihološka i pravna pomoć osobama koje su pretrpjele nasilje ili zlostavljanje zbog svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Mnoge zemlje, uključujući i Sjedinjene Američke Države, postepeno su ukidale zabrane za gej osobe koje žele da služe u vojsci, shvatajući da seksualna orijentacija ne utiče na sposobnost osobe da obavlja svoje dužnosti. Odluke o prijemu u vojsku trebaju da se baziraju na sposobnostima i vještinama. Sama činjenica da je osoba LGBTI+ ne znači da je manje sposobna, ili vješta.

PREPORUKE ZA PARLAMENTARCE_KE

Sarađivati s drugim parlamentarcima_kama, vladinim agencijama, međunarodnim organizacijama i civilnim društvom na unapređenju LGBTI+ prava na nacionalnom i globalnom nivou.

LGBTI+ osobe se često suočavaju s diskriminacijom, nasiljem, mržnjom i isključivanjem na osnovu njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, što utiče na njihovo dostojanstvo, zdravlje, sigurnost i pristup pravdi. Stoga je neophodno da se zaštite njihova ljudska prava i osigura njihovo puno učešće u društvenom i ekonomskom životu.

Saradnja s različitim akterima_kama omogućava razmjenu znanja, iskustava i dobrih praksi u oblasti LGBTI+ prava, kao i stvaranje koalicija i partnerstava za zagovaranje promjena zakona, politika i stavova. Takođe omogućava usklađivanje nacionalnih standarda s međunarodnim normama i preporukama, kao i praćenje i procjenu napretka i izazova u ostvarivanju LGBTI+ prava. Saradnja takođe podstiče dijalog i uključivanje glasova LGBTI+ zajednice u donošenje odluka koje se tiču njihovog položaja i potreba.

Neki primjeri saradnje na unapređenju LGBTI+ prava su Partnerstvo za globalnu LGBTI jednakost (PGLE), koje okuplja poslovni sektor, međunarodne organizacije i civilno društvo u cilju ubrzanja inkluzije LGBTI+ osoba u radnom okruženju; Amnesty International, koji se bavi zagovaranjem i edukacijom o LGBTI+ pravima širom svijeta; i Inicijativa za globalnu LGBTIQ jednakost, koja slavi napredak u oblasti ljudskih prava LGBTI+ osoba i poziva na više akcija za poboljšanje njihovog prihvatanja i jednakosti.

Evropski parlamentarci_ke sarađuju međusobno u pitanjima koja se odnose na prava LGBTI+ osoba. LGBTI intergrupa Evropskog parlamenta značajan je primjer takve saradnje. Ova grupa, koja se sastoji od preko 150 poslanika_ca Evropskog parlamenta, prati rad Evropske unije, stanje prava LGBTI+ osoba u državama članicama EU i šire, te sarađuje s grupama civilnog društva da bi prenijela njihove zabrinutosti na evropskom nivou. Intergrupa sarađuje s institucijama EU (Evropska komisija, Savjet Evropske unije, EEAS, Evropski komitet regiona, Agencija za osnovna prava), stalnim predstavništvima država članica, drugim evropskim međunarodnim organizacijama (npr. Savjet Evrope, Ujedinjene nacije) i udruženjima civilnog društva. Osim toga, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope pokrenula je novu Parlamentarnu platformu za prava LGBTI osoba u Evropi²¹. Cilj ove platforme je koristiti međuparlamentarnu saradnju da bi se promovisala puna i djelotvorna jednakost za LGBTI+ osobe širom kontinenta. Ona omogućava članovima i članicama da

se zalažu za promjene i zajedno rade na različitim aktivnostima da bi angažovali_e vlade, podstakli_e donošenje novih zakona i podizali_e svijest o problemima s kojima se susreću LGBTI+ osobe. Ove inicijative pokazuju da postoji saradnja među evropskim parlamentarcima_kama u pitanjima koja se odnose na LGBTI+ osobe. Oni_e zajedno rade na promicanju jednakosti i borbi protiv diskriminacije LGBTI+ pojedinaca_ki.

Sjeverna Makedonija je dio LGBTI intergrupe Evropskog parlamenta koja je Vladi Sjeverne Makedonije uputila pismo u vezi sa zakonskim priznavanjem pola i zakonom o civilnom registru. U tom pismu su izrazili zabrinutost zbog povlačenja prijedloga zakona o civilnom registru, koji je uključivao pravne odredbe koje regulišu zakonsko priznavanje pola u nacionalnom zakonodavstvu. Tražili su od vlade da osigura pravo trans i nebinarnih osoba na zakonsko priznavanje pola u Sjevernoj Makedoniji²².

Edukovati sebe i kolege_inice o pitanjima i izazovima s kojima se LGBTI+ osobe suočavaju

Kao poslanik_ca imate odgovornost da edukujete sebe i svoje kolege_inice o pitanjima i izazovima s kojima se LGBTI+ osobe suočavaju, da biste mogli_e da donosite odluke koje će unaprijediti njihov položaj i poštovati njihova prava. Da biste to učinili_e, predložimo vam da se informišite o zakonskom i društvenom položaju LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini. Pročitajte izvještaje i publikacije organizacija koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava LGBTI+ osoba, kao što su Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE, Medica Zenica, Banjalučki socijalni centar, Civil Rigts Defenders BiH, Oštra Nula i druge. Upoznajte se s antidiskriminacionim zakonom koji zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, ali i s nedostatkom zakona koji bi regulisali istopolna partnerstva, pravo na promjenu imena i pola, pristup zdravstvenoj zaštiti i druga prava LGBTI+ osoba. Porazgovarajte s LGBTI+ osobama ili aktivistima_kinjama koji_e mogu podijeliti svoja iskustva i izazove s kojima se suočavaju u svakodnevnom životu. Poslušajte njihove potrebe, probleme i prijedloge za poboljšanje njihovog položaja. Poštujte njihov identitet, privatnost i dostojanstvo. Ne postavljajte neprikladna ili uvredljiva pitanja. Ne pretpostavljajte ništa o njihovoj seksualnosti ili rodu bez njihove dozvole. Podržite inicijative i događaje koji promovišu jednakost i različitost LGBTI+ osoba, kao što su povorke ponosa, festivali, tribine, radionice, kampanje i sl. Pokažite solidarnost i otvorenost prema LGBTI+ zajednici. Osudite svaki oblik nasilja, govora mržnje ili diskriminacije prema LGBTI+ osobama. Zagovarajte usvajanje zakona i mjera koje bi unaprijedile prava i zaštitu LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini. Na ovaj način, možete da doprinesete stvaranju tolerantnijeg, inkluzivnijeg i pravednijeg društva u kojem će LGBTI+ osobe imati iste mogućnosti i slobode kao i svi drugi građani i građanke.

Podržati povorku ponosa i voditi računa o načinu obraćanja LGBTI+ zajednici

Povorka ponosa je godišnji protest i proslava ponosa LGBTI+ zajednice, koja ima i politički i aktivistički karakter. Ona služi kao platforma za izražavanje vidljivosti u javnom prostoru i za borbu za prava LGBTI+ osoba u društvu.

Kao političar_ka povorku ćete podržati da bi pokazali_e poštovanje prema ljudskim pravima, različitosti i dostojanstvu svih građana i građanki. Zato što je to način da se osudi nasilje, diskriminacija i mržnja prema LGBTI+ osobama, koje su često izložene ugnjetavanju, ignorisanju i marginalizaciji u društvu. Zato što je to način da se podrži zakonodavni okvir koji bi omogućio jednake mogućnosti i zaštitu za LGBTI+ osobe, kao što je Zakon o istopolnim partnerstvima.

Povorka ponosa je važna prilika da se LGBTI+ zajednica osnaži, oslobodi straha i stida, te pokaže svoj ponos i ljubav. Ona je također važna prilika da se podigne svijest javnosti o problemima i potrebama LGBTI+ osoba, te da se pozove na solidarnost i toleranciju. Povorka ponosa je simbol borbe za ravnopravnost i slobodu LGBTI+ osoba u društvu.

Podrškom povorke pokazujete da poštujete Ustav BiH, koji garantuje jednakost svim građanima i građankama bez obzira na njihovu polnu orijentaciju ili rodni identitet. Time pokazujete da radite u interesu svih svojih birača i biračica, a ne samo onih koji_e dijele vašu ideologiju ili vjeru. Time pokazujete da ste spremni_e da se suočite s izazovima savremenog društva, koje je bogato različitostima i koje zaslužuje da se slavi.

Predložiti i podržati inicijative koje imaju za cilj poboljšanje položaja LGBTI+ osoba u obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu, stanovanju i drugim oblastima života

Podržite implementaciju Akcionog plana za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021.–2024. koji je izradila radna grupa Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH uz podršku Sarajevskog otvorenog centra i drugih organizacija civilnog društva. Akcioni plan predviđa niz mjera za unapređenje prava i položaja LGBTI+ osoba u oblastima kao što su antidiskriminacija, zdravstvo, obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita, mediji, kultura i sport. Podnesite inicijativu za usvajanje zakona o rodnom identitetu koji bi omogućili pravno priznavanje rodnog identiteta transrodnih osoba bez potrebe za medicinskim tretmanima ili sudskim postupcima, kao i pokrivanje troškova prilagođavanja pola kroz zdravstveno osiguranje. Podržite usklađivanje zakona o javnom okupljanju s međunarodnim standardima ljudskih prava koji garantuju slobodu okupljanja LGBTI+ osoba bez diskriminacije ili ograničenja. U tom smislu, treba pohvaliti inicijativu Brčko distrikta koji je izmijenio svoj zakon o javnom okupljanju tako

da više ne sadrži diskriminatorne odredbe koje su ranije onemogućavale održavanje povorke ponosa. Vlasti u Republici Srpskoj, Federaciji BiH i svim kantonima treba da slijede model Zakona o mirnom okupljanju („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 29/2020). Uz konsultaciju i saradnju s relevantnim organizacijama predložite edukaciju i senzibilizaciju javnih službenika_ca, posebno onih koji_e rade u oblastima zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite, policije i pravosuđa, o specifičnim potrebama i problemima LGBTI+ osoba. Organizujte i prisustvujte radionicama, seminarima, tribinama i drugim oblicima obuke kojim bi se podigla svijest o ljudskim pravima LGBTI+ osoba, prevenciji diskriminacije i nasilja, te promociji tolerancije i različitosti. Uključite organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava LGBTI+ osoba u procese donošenja odluka koje se tiču njihovih interesa i potreba. Ako ste u mogućnosti, pružite im finansijsku i tehničku podršku za realizaciju njihovih aktivnosti i projekata, te slušajte njihove glasove i prijedloge. Podržite organizovanje kulturnih, sportskih i zabavnih događaja koji afirmišu identitet i dostojanstvo LGBTI+ osoba, kao što su povorke ponosa, festivali, izložbe, koncerti i sl. Pokažite solidarnost i otvorenost prema LGBTI+ zajednici. Osudite svaki oblik nasilja, govora mržnje ili diskriminacije prema LGBTI+ osobama. Zagovarajte usvajanje zakona i mjera koje bi unaprijedile prava i zaštitu LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini kao što je Povorka ponosa u Sarajevu, koja se održava svake godine od 2019. godine, kao vid javnog izražavanja identiteta i zahtjeva za ravnopravnost i poštovanje LGBTI+ osoba. Koristite inkluzivni jezik i stavove u vašoj komunikaciji i djelovanju.

Bitno je da kažete svojim biračima_cama i građanima_kama koliko je važno poštovanje i zaštita LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini jer su one dio našeg društva i imaju pravo na dostojanstvo, jednakost i slobodu. LGBTI+ osobe se suočavaju s diskriminacijom, nasiljem i govorom mržnje zbog svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta. To nije samo kršenje njihovih ljudskih prava, već i prepreka za razvoj, mir i stabilnost naše zemlje. LGBTI+ aktivizam je u posljednjih nekoliko godina rezultovao djelimičnim poboljšanjima u institucionalnom, pravnom i javno-političkom okviru za zaštitu ljudskih prava LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini. Međutim, još uvijek ima mnogo toga što treba učiniti da bi se postiglo puno priznanje i ravnopravnost. LGBTI+ osobe i njihovi životi ostaju na marginama političkog, institucionalnog i društvenog glavnog toka. Inkluzivno i tolerantno društvo je ono koje cijeni različitost, promovise dijalog i saradnju, te omogućava svim građanima_kama da ostvare svoj puni potencijal. Takvo društvo je bolje za ekonomiju, demokratiju, sigurnost i socijalnu koheziju. Takvo društvo je takođe u skladu s evropskim vrijednostima i standardima koje Bosna i Hercegovina teži da postigne.

Da bi se uključila LGBTI+ zajednica u procese donošenja odluka, potrebno je, prije svega, aktivno raditi na implementaciji Akcionog plana za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u BiH za period 2021. – 2024.,

koji predviđa mjere za unapređenje položaja LGBTI+ osoba u oblastima obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, socijalne zaštite, medija i kulture. Unapređenje položaja LGBTI+ osoba u Bosni i Hercegovini, uključujući oblasti obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, socijalne zaštite, medija i kulture, zahtijeva koordinirane napore svih nivoa vlasti, uključujući kantone u Federaciji BiH. Kantoni imaju značajnu ulogu u ostvarivanju promjena i stvaranju inkluzivnog društva. Evo načina na koje kantoni mogu da doprinesu unapređenju položaja LGBTI+ osoba u navedenim oblastima:

- **Obrazovanje kroz uključivanje LGBTI+ obrazovnih tema:** Kantoni mogu promovisati uključivanje edukacijskih materijala o LGBTI+ temama u školske programe da bi se podigla svijest među učenicima_cama o različitostima i sprečavalo homofobno i transfobno nasilje. Organizovanje edukacija za nastavnike o LGBTI+ pitanjima i kako se nositi s LGBTI+ učenicima_cama da bi se stvorila sigurnija, stabilnija i podržavajuća okolina.
- **Zdravstvo: Senzibilizacija zdravstvenih radnika_ca kroz pružanje obuka o specifičnim potrebama LGBTI+ pacijenata_kinja s ciljem da zdravstvene ustanove budu inkluzivne i osjetljive prema LGBTI+ osobama.** Zalaganje da trans i nebinarne osobe imaju pristup medicinskoj njezi, uključujući mogućnost promjene pravno priznate rodne identifikacije.
Zapošljavanje: Kantoni mogu da usvoje i sprovode zakone koji štite LGBTI+ osobe od diskriminacije na radnom mjestu. Takođe, mogu da promovišu i ohrabruju raznolikosti u radnoj snazi i garancije da LGBTI+ osobe imaju jednake šanse za zapošljavanje i napredovanje.
- **Socijalna zaštita: Osiguravanje specifičnih programa podrške za LGBTI+ osobe koje su izložene riziku, uključujući beskućništvo i nasilje u porodici.** Pružanje psihološke podrške LGBTI+ osobama kroz savjetovaništva i terapeutske usluge.
- **Mediji: Promocija pozitivnih priča kroz podsticanje npr. TVSA, kao televizije koja se finansira iz budžeta Kantona Sarajevo, da izvještava o pozitivnim pričama i uspjesima LGBTI+ osoba kako bi se smanjila stigmatizacija.** Organizovanje radionica i edukacija za novinare_ke o osnovima LGBTI+ terminologije i izvještavanju bez predrasuda.
- **Kultura: Podržavanje umjetničkih i kulturnih manifestacija koje promovišu različitost i prihvatanje LGBTI+ zajednice.** Korištenje umjetnosti i kulture kao alata za edukaciju i podizanje svijesti o LGBTI+ pitanjima.

Važno je naglasiti da kantoni moraju da sarađuju s lokalnim LGBTI+ organizacijama i aktivistima_kinjama kako bi razumjeli specifične potrebe i izazove svojih zajednica. Takođe, implementacija antidiskriminacionih zakona i politika te osiguranje sredstava za programe podrške od vitalne su važnosti za unapređenje položaja LGBTI+ osoba u Federaciji Bosne i Hercegovine.

LITERATURA

- 1 B and C v Switzerland: Assessing the Risk of Ill-Treatment against LGBTIs in Deportation Cases 2020, OHRH Blog, 2020.
 - 2 Boseley, Sarah. "Children raised by same-sex parents do as well as their peers, study shows", The Guardian, 2017.
 - 3 Crol.hr, "Psihijatrica Mirjana Vulin zbog 'liječenja' lezbijke ide u zatvor", LGBTI.BA, 2017.
 - 4 Dr. Uladzislau Belavusau, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, "Conversion Practices on LGBT+ People", European Parliament, 2023.
 - 5 Europska komisija, "Unija ravnopravnosti: Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020.–2025." EUR-Lex, 2020.
 - 6 European Parliament's LGBTI Intergroup, "Letter: MEPs address government of North Macedonia concerning Legal Gender Recognition and the Civil Registry Law", 2022.
 - 7 ILGA-Europe. (2023). "Annual Review 2023".
 - 8 Informer, "ISPRAVKA - Majmunske boginje koje se šire planetom nisu bolest gejeva", 2022.
 - 9 Jasna Jozelić, "Teaching History with an Ethno-Nationalistic Approach: History Textbooks in the Education System of Bosnia and Herzegovina", Academia, 2020.1
 - 10 KC Clements, "What Does It Mean to Be Genderqueer?", Healthline, 2018.
 - 12 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, "Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021.–2024. godine", Agencija za ravnopravnost polova, Sarajevo, 2022.
 - 13 O kanal, "Istraga sedmice - Homoseksualci na udaru majmunskih boginja? Širenje zaraze očekuje se i u BiH", 2022.
 - 14 PACE, "PACE launches its new Parliamentary Platform for the rights of LGBTI people in Europe", 2022.
 - 15 Parlamentarna skupština BiH, Zakon o zabrani diskriminacije, 2009.
 - 16 Transparency International BiH, "Proces integracije BiH u EU: 14 prioriteta iz mišljenja Evropske komisije 4 godine poslije", Banja Luka, 2023.
 - 17 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, "Analiza presude Sabalić protiv Hrvatske br. zahtjeva 50231/13", Zagreb, Vlada Republike Hrvatske, 2021.
 - 18 US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, "Bosnia and Herzegovina", 2021 Report on International Religious Freedom, An official website of the United States Government, May 12, 2022.
 - 19 Valfort, Marie-Anne, Monika Queisser & Stephane Carcillo, "Beyond the Rainbow: Let's make LGBTI+ equality a reality", OECD Forum Network, 2021.
- Sudske presude Evropskog suda za ljudska prava:
- 20 "CASE OF AGHDGOMELASHVILI AND JAPARIDZE v. GEORGIA", HUDOC, Application no. 7224/11.
 - 21 "CASE OF KARAKÓ v. HUNGARY", HUDOC, Application no. 42461/13, 20 September 2016.
 - 22 "Fedotova and Others v. Russia", Wikipedia, last modified July 13, 2021.
- Y.T. v. Bulgaria, Application No. 40483/17, European Court of Human Rights, 2021.

O AUTORU:

Nikola Čvoro rođen je 22. decembra 1989. godine u Sarajevu. Osnovnu i srednju školu završio je na Palama, kao i Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu. Za vrijeme studija bio je predsjednik Saveza studenata Pravnog fakulteta, član Naučno-nastavnog vijeća i član Senata Univerziteta. Dugogodišnji je aktivista i borac za ljudska prava. Radio je kao projektni menadžer u Inicijativi mladih za ljudska prava na projektima „Ljetna škola aktivizma i ljudskih prava“ i „Zimska škola aktivizma i ljudskih prava“. U Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice obavljao je poslove projektnog menadžera na projektima stambenog zbrinjavanja Roma. Trenutno je zaposlen kao novinar u Dnevnom listu „Avaz“. Politički je angažovan od Opštih izbora 2014. godine kao komunikacijski ekspert od kada je uspješno kreirao kampanje i političke programe za više trenutnih i bivših poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srpske, kao i za predstavnike u opštinskim i gradskim savjetima. Kroz svoj rad uvijek je akcenat davao borbi za ljudska prava, posebno marginalizovanih grupa.

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU:

Sarajevski otvoreni centar (SOC) radi na unapređivanju ljudskih prava, posebno položaja i ljudskih prava LGBTI+ osoba i žena u Bosni i Hercegovini, i to interpretacijom, predstavljanjem i zastupanjem autentičnih iskustava osoba koje trpe kršenja ljudskih prava i neravnopravan položaj te zagovaranjem pravnih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih promjena u svim oblastima života. Ovdje ćemo istaći samo neka postignuća koja se odnose na ravnopravnost LGBTI+ osoba i žena.

Pored psihosocijalnog i pravnog savjetovanja, nastavili_e smo da vodimo jedini LGBTI+ medij u državi – portal www.lgbti.ba. Organizovali_e smo treninge: za policiju, tužilaštva i sudove, s fokusom na teme zločina iz mržnje, govora mržnje i primjene antidiskriminacionog prava; za medicinske stručnjake_inje i zdravstvene radnike_ce, s fokusom na trans-specifično i trans-inkluzivno prilagođavanje pola; za stručnjake_inje iz oblasti mentalnog zdravlja i socijalne zaštite; za LGBTI+ zajednicu. Intenzivno smo radili_e na stvaranju lokalne institucionalne mreže podrške LGBTI+ osobama u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Mostaru, Prijedoru, Bijeljini, na unapređenju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, prava radnika_ca u vezi s porodijskim/roditeljskim odsustvom, na uvođenju rodno senzitivnog jezika u parlamente i univerzitete, usvajanju i implementaciji kantonalnih gender akcionih planova, ali i podizanju svijesti o rodno zasnovanom nasilju u BiH.

Tokom proteklih godina, nekoliko naših zakonodavnih i policy inicijativa ušlo je u vladinu ili parlamentarnu proceduru. Naš zagovarački fokus usmjerili_e smo na pitanja politika za ravnopravnost žena i LGBTI+ osoba u BiH, na pitanja reproduktivnih prava žena i muškaraca, roditeljstva u kontekstu usklađivanja privatnog i poslovnog segmenta života, slobode okupljanja LGBTI+ osoba i unapređivanja institucionalnog okvira za zaštitu od nasilja i diskriminacije, te namjeravamo da nastavimo rad na pitanjima koja se tiču transrodnih osoba, interpolnih osoba, istopolnih zajednica, njihove društvene inkluzije, ali i položaja LGBTI osoba u obrazovanju, zdravstvu, radu i zapošljavanju. Tokom proteklih godina sprovodili_e smo i medijske kampanje koje su dosegle preko milion bh. građan_ki, a organizovali_e smo i LGBTI+ filmski festival Merlinka koji od 2021. godine postaje lokalni festival Kvirhana, u saradnji s Tuzlanskim otvorenim centrom.

SPISAK SRODNIH PUBLIKACIJA IZ EDICIJE „LJUDSKA PRAVA“

U ediciji Ljudska prava objavljujemo različite izvještaje, tekstove i publikacije koje se tiču ljudskih prava žena, lezbejki, gej, biseksualnih, transrodnih i interpolnih osoba. Neke od publikacija koje je objavio Sarajevski otvoreni centar, a koje se tiču istraživanja vezanih za javno mnijenje o LGBTI+ zajednici su:

1. (2023) Prihvatanje s distance – stavovi prema homoseksualnosti, biseksualnosti, transrodnosti i interspolnosti u BiH.

Link za verziju publikacije na bosanskom jeziku: <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2023/10/Prihvatanje-s-distance-BOS-WEB-FIN.pdf>

Link za verziju publikacije na engleskom jeziku: <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2023/10/Prihvatanje-s-Distance-WEB-ENG-FIN-2.pdf>

2. Amar Numanović (2017). Brojevi koji ravnopravnost znače 2. Analiza rezultata istraživanja problema i potreba LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini u 2017. godini.

Link za verziju na bosanskom jeziku: https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2017/10/Brojevi-ravnopravnost_04.10.2017.-WEB-II.pdf

Link za verziju na engleskom jeziku: https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2017/10/ENG-Brojevi-ravnopravnost_04.10.2017.-WEB-II.pdf

3. Amil Brković, Branko Ćulibrk, Delila Hasanbegović, Dina Bajraktarević, Jozo Blažević (2023). Rozi izvještaj 2023 – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini.

Link za verziju publikacije na bosanskom jeziku: https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2023/06/Rozi-izvjestaj_za-web.pdf

Link za verziju publikacije na engleskom jeziku: https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2023/06/Pink-report_za-web.pdf

4. Lejla Gačanica (2021). Socio-ekonomski položaj lezbijki, gej, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba u Bosni i Hercegovini.

Link za verziju publikacije na bosanskom jeziku: <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2021/06/Socio-ekonomski-položaj-LGBTI-osoba-u-BiH-web.pdf>

5. Zlatiborka Popov-Momčinović (2013). „Ko smo mi da sudimo drugima?“ Ispitivanje javnog mnijenja o stavovima prema homoseksualnosti i transrodnosti u Bosni i Hercegovini.

Link za verziju publikacije na bosanskom jeziku: https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2013/11/ko_smo_mi_2013_10_25web1.pdf

Sarajevo, 2023.